

Výjezdní seminář z obchodního práva
Obchodněprávní judikatura včera, dnes... a zítra?

25. – 27. dubna 2014

Odpovědnost za porušení smlouvy vůči neúčastníkovi smlouvy

Jan Flídr

5. ročník PF UK

Resumé

Úprava práva na náhradu škody patří nepochybně mezi ty části zákona, které prošly přijetím nového občanského zákoníku revolucí. Zákonodárce se rozhodl zakotvit tzv. dualitu civilního deliktu, když rozlišuje porušení dobrých mravů a zákona na straně jedné a porušení smluvní povinnosti straně druhé. Nadále již tedy nebudou v právu na náhradu škody platit judikatorní závěry, podle kterých bylo pro prokázání protiprávnosti nerozhodné, zda vzniklá škoda je následkem porušení povinnosti vyplývající z právního předpisu či ze smlouvy. I koncept duality civilního deliktu však připouští výjimky a v některých případech bude moci třetí osoba požadovat náhradu škody způsobenou porušením cizí smluvní povinnosti. A jednou z těchto výjimek, která je v německé a rakouské judikatuře označována jako „smlouva s ochrannými účinky ve prospěch třetích osob“, se zabývá tato práce.

1. Úvod

Úprava práva na náhradu škody patří nepochybně mezi ty části zákona, které prošly přijetím nového občanského zákoníku revolucí. Zákonodárce se rozhodl opustit jednotné pojetí civilního deliktu a zakotvil tzv. dualitu civilního deliktu, když rozlišuje porušení dobrých mravů a zákona na straně jedné a porušení smluvní povinnosti straně druhé. Zatímco úprava porušení smluvní povinnosti v § 2913 o. z. vychází z § 373 obchodního zákoníku, právo deliktní sleduje v § 2910 o. z. úpravu německého § 823 BGB a rozlišuje mezi porušením práv absolutních a práv jiných.

Nadále tedy již nebudou použitelné judikatorní závěry, podle nichž se mohla třetí osoba za účelem prokázání existence protiprávního úkonu dle § 420 obč. zak. dovolávat porušení smluvní povinnosti, ačkoli nebyla „škůdcovým“ spolukontrahentem, a již nebude nerozhodné, zda je vzniklá škoda následkem porušení povinnosti vyplývající z právního předpisu či ze smlouvy.¹

Rozdělení smluvního a mimosmluvního práva na náhradu škody však nelze zcela absolutizovat. Německá a rakouská² judikatura a doktrína se shodují, že dualita civilního deliktu může vést v některých případech k přílišné přísnosti až nespravedlnosti. Proto tento koncept doplňují instituty *smlouvy s ochrannými účinky ve prospěch třetí osoby* a *likvidace škod třetí osoby*.

V písemné části svého příspěvku se zaměřím na problematiku smlouvy s ochrannými účinky ve prospěch třetí osoby a v rámci tohoto institutu zejména na základní otázky spojené s kontraktním právem třetích osob na náhradu škody vůči odborníkům. Jelikož se aplikační rozsah tohoto institutu odvíjí od úpravy práva deliktního a tuzemský normotvůrce se při jeho

¹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1417/2006 ze dne 29. 8. 2008 nebo rozhodnutí sp.zn. 32 Cdo 1558/2010 ze dne 27. 3. 2012.

² Rakouská doktrína se navzdory široce pojaté klauzuli § 1295 ABGB kloní rovněž k dualitě civilního deliktu. Rakouský Nejvyšší soudní dvůr dokonce neváhá v odůvodnění svých soudních rozhodnutích citovat německé doktrinální či judikatorní závěry k problematice smlouvy s ochrannými účinky. K tomu například srov. rozhodnutí OGH sp. zn. 1Ob661/85 ze dne 13. 11. 1985.

úpravě inspiroval právě v Německu, budu se jej snažit představit pomocí stěžejních německých, případně rakouských rozhodnutí.^{3 4}

2. Účel smluv s ochrannými účinky ve prospěch třetích osob

Institut smlouvy s ochrannými účinky, upravený v § 2913 odst. 1 o. z., pamatuje na případy, kdy je osoba třetí vystavena nebezpečí vzniku škody pramenící z porušení smluvní povinnosti stejně intenzivně, či dokonce intenzivněji než smluvní strana. V takových případech často neposkytuje deliktní právo třetí osobě dostatečnou ochranu a je třeba zvažovat, zda osobě neposkytnout kontraktní právo na náhradu škody, tedy zahrnout ji do ochranné oblasti smlouvy uzavřené mezi věřitelem a dlužníkem.

3. Okruh osob zahrnutých do ochranné oblasti smlouvy

Při nalézání okruhu třetích osob, kterým má svědčit kontraktní právo na náhradu škody, je třeba nezapomínat, že institut smlouvy s ochrannými účinky je výjimkou z pravidla, podle něhož smlouva působí pouze mezi stranami.⁵ Jako taková musí být vykládána restriktivně. V tuzemském prostředí je třeba zdůraznit, že uvedený institut nemá sloužit k odstranění hranic mezi smluvní a deliktní náhradou škody a pouze skutečnost, že poškozenému nesvědčí právo na náhradu škody, ať již deliktní nebo kontraktní, nemá na okruh osob zahrnutých do ochranné oblasti smlouvy vliv.

³ Je třeba podotknout, že německá a obzvláště rakouská judikatura není k problematice smlouvy s ochrannými účinky ve prospěch třetích osob jednotná, a proto ani není dobře možné (a doporučeníhodné) následovat všechny tamní závěry. K různorodosti závěrů srov. například H. Horst, *Uneinheitliche Rechtsprechung des BGH zum (Rechtsberater-)Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter* in Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2008, s. 1105.

⁴ Případné čtenáře některých z dále citovaných soudních rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora si dovolím upozornit na odlišné teoretické pojetí probíraného institutu. Právo třetí osoby na kontraktní náhradu škody je tamními soudy dovozováno pomocí tzv. doplňujícího výkladu smlouvy („ergänzende Vertragsauslegung“ či „constructive interpretation“). Užití tohoto druhu výkladu v novém občanském zákoníku je sporné. Zákonodárce jej sice v důvodové zprávě nepřipouští (srov. důvodová zpráva k § 555-558 o. z., str. 138 a čl. II-9:101 Návrhu všeobecného referenčního rámce (DCFR)), avšak podle mého názoru nelze vyloučit, že může být dovozen prostřednictvím principu dobré víry v objektivním smyslu, tedy poctivosti dle § 6 o. z. I kdyby se však tento výklad neprosadil, jsou závěry Spolkového soudního dvora v tuzemsku relevantní. Ačkoli na rozdíl od judikatury dovozuje velká část německé doktríny smluvní právo třetího na náhradu škody ze zákona, dochází ve výsledku ke stejným závěrům.

⁵ Výslovně normována v § 1759 o. z.

Třebaže je institut smlouvy s ochrannými účinky znám v Německu již desítky let, nepřistoupil tamní zákonodárce na jeho výslovnou úpravu v kodexu, jako to činí u jiných, soudní praxí prověřených, institutů.⁶ Důvodem je nesourodost institutu a s tím spojené potíže jeho zákonného zachycení. Zejména v oblasti odpovědnosti odborníků se jeví jako nemožné tuto problematiku jednotně pojmout, a i doktrína se omezuje na zkoumání jednotlivých skupin případů.⁷ Tuzemský normotvůrce, patrně motivován nedůvěrou v soudní praxi, se rozhodl opačně. Odhlédnu-li od otázky, zda tak normotvůrce měl či neměl učinit, považuji tuzemskou zákonnou úpravu smlouvy s ochrannými účinky za zdařilou; přesto se na ni nelze z uvedených důvodů příliš upínat. Chápejme proto ustanovení § 2913 odst. 1 o. z. spíše jako upozornění normotvůrce na existenci a nezbytnost aplikace smlouvy s ochrannými účinky než jako ustanovení, kterého bychom se měli striktně držet při nalézání rozsahu zkoumaného institutu a jeho účinků.

S přihlédnutím k uvedeným tezím jsou v německém a rakouském prostředí dovozovány tyto podmínky pro právo třetí osoby na smluvní náhradu škody:

- i. zjevný zájem třetí osoby na splnění smluvní povinnosti,
- ii. blízký vztah osoby třetí k smluvnímu plnění a
- iii. nezbytnost ochrany třetí osoby.

3.1 Zjevný zájem třetí osoby na splnění smluvní povinnosti

První, v zákoně výslovně normovaná, podmínkou pro zahrnutí třetí osoby do ochranné oblasti smlouvy je, že smluvní povinnost má sloužit zájmu třetí osoby a toto musí být dlužníku (potencionálnímu škůdci) v době uzavírání smlouvy zjevné. Takový pro dlužníka zjevný zájem třetí osoby na řádném splnění smluvní povinnosti může z povahy věci rezultovat ze *zájmu věřitele na ochraně třetí osoby* nebo ze *specifické povahy smluvního*

⁶ Jmenovat lze například institut culpa in contrahendo dle § 311 BGB, změnu okolností dle § 313 BGB nebo naposledy smlouvu o lékařském ošetření upravenou v § 630a an. BGB.

⁷ Srov. Jagmann in Staudinger, J.: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch : mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen / Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse §§ 328 - 345 (Vertrag zugunsten Dritter, Draufgabe, Vertragsstrafe), Berlin 2009, komentář k § 328 marg.č. 137.

závazku uzavřeného mezi dlužníkem a věřitelem. Nejednou lze zvažovat přiznání práva na náhradu škody z obou zmíněných důvodů.

3.1.1 Zájem věřitele na ochraně třetí osoby

Chce-li věřitel, aby smluvní povinnost sloužila i osobě třetí a svědčilo jí pro případ jejího porušení právo na náhradu škody, může tak projevit přímo ve smlouvě. V takovém případě je nasnadě, spíše než aplikace smlouvy s ochrannými účinky, analogická aplikace smlouvy ve prospěch třetí osoby dle § 1767 o. z. Zákonný požadavek zjevnosti by byl nadbytečný. Z toho lze usoudit, pakliže by normotvůrce trval na alespoň konkludentním projevu zájmu věřitele na ochraně třetí osoby, nevolil by úpravu § 2913 odst. 1 o. z. Předmětné ustanovení naopak vychází ze zahraničních zkušeností vedoucích k závěru, že věřitel pamatuje na ujednání chránící třetí osoby zcela výjimečně.

Nevyslovený a zároveň zjevný *zájem věřitele na ochraně třetí osoby* lze demonstrovat na období případu, který řešil rakouský Nejvyšší soudní dvůr: Otec a dcera žijí v bytě najatém od pronajímatele (dlužníka), který je mj. povinen k úklidu schodiště. Nájemcem, tedy smluvní stranou nájemní smlouvy, je pouze otec a dcera byla oznámena pronajímateli v souladu s § 2272 o. z. Dcera (osoba třetí) se domáhala náhrady nemajetkové újmy způsobené pádem na pomocníkem pronajímatele vytřeném schodišti. Pokud bychom vycházeli pouze z duality civilního deliktu, svědčilo by dceři jen deliktní právo na náhradu újmy vůči pomocníku; po pronajímateli by mohla požadovat náhradu újmy pouze za splnění přísných podmínek culpa in eligendo dle § 2923 o. z. Jelikož má však otec zcela nepochybně zájem na ochranně své dcery, byla ta zahrnuta do ochranné oblasti nájemní smlouvy. Dcera se tedy může s odkazem na § 2913 odst. 1 ve spojení s § 2914 věta první o. z. domáhat kontraktního práva na náhradu újmy po pronajímateli a současně dle § 2910 o. z. deliktního práva na náhradu újmy po pomocníku.⁸

Zájem věřitele na ochraně třetího však musí být do jisté míry kvalifikovaný. Německý Spolkový soudní dvůr například řešil případ, v němž stavitel (dlužník) uzavřel s městem

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora sp.zn. 6Ob146/04w ze dne 26.08.2004. V souzeném případě byla žalobcem manželka, u níž však nájemní smlouva s ochrannými účinky vzhledem k § 745 odst. 1 o. z. není relevantní.

(věřitelem) smlouvu, jejímž předmětem bylo čištění odpadních vod. Při této činnosti však stavitel porušil elektronický kabel, v důsledku čehož došlo k odstávce elektřiny a nucenému zastavení výroby podnikatele (třetí osoby). Ten se domáhal nahrazení mzdy, kterou musel během odstávky marně vyplatit zaměstnancům, a to mimo jiné z titulu smlouvy s ochrannými účinky. Soud jeho žalobní nárok zamítl a uzavřel, že byť má město zájem na nepoškození elektronických kabelů a nenarušení podnikatelské činnosti ve městě se nacházejících subjektů, je tento zájem pouze všeobecný a nijak zvlášť se nepojí s osobou podnikatele.⁹

Jak jsem uvedl výše, zjevný zájem třetí osoby může v některých případech rezultovat *ze zájmu věřitele na ochraně třetího i ze specifické povahy smluvního závazku*. Německý Spolkový soudní dvůr řešil případ, v němž měl daňový poradce (dlužník) na základě smluvního vztahu se společností (věřitelem) vyhodnotit její hospodářskou situaci, a to mimo jiné s ohledem na možnou povinnost statutárního orgánu podat insolvenční návrh. Poradce posoudil hospodářskou situaci nesprávně a v rozporu se skutečným stavem nedeklaroval její úpadek. Důvěřujíc tomuto zjištění, zvýšil jeden ze společníků vklad do společnosti a statutární orgán nepodal insolvenční návrh. Jak však vyšlo v později zahájeném insolvenčním řízení najevo, byla společnost již v době vyhodnocení hospodářské situace poradcem předlužena. Spolkový soudní dvůr přiznal kontraktní právo na náhradu škody společníkovi, který na základě takové deklarace nevýhodně vložil další vklad, i statutárnímu orgánu, který byl pro pozdní insolvenční návrh povinen uhradit škodu z toho vzniklou.¹⁰

3.1.2 Specifická povaha smluvního závazku

Konečně existují případy, kdy věřitel zájem na ochraně třetí osoby nemá, avšak třetí osobě svědčí smluvní právo na náhradu škody pro *specifičnost závazku uzavřeného mezi věřitelem a dlužníkem*. Učebnicovým příkladem je případ nesprávně provedeného odhadu ceny věci. Znalec (dlužník) uzavře s věřitelem smlouvu o kontrolní činnosti, podle níž je dlužník povinen ocenit nemovitou věc věřitele z důvodu jejího zamýšleného prodeje. Věřitel později uzavírá

⁹ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. VI ZR 136/76 ze dne 12. 7. 1977.

¹⁰ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. IX ZR 145/11 ze dne 14. 6. 2012. Ke vztahu společnosti a jejího statutárního orgánu či společníků jako osob blízkých srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2192/2001 ze dne 1. 8. 2002.

s třetí osobou kupní smlouvu, jejímž předmětem je oceněná nemovitost. S odkazem na znalecký posudek vyloučí věřitel a třetí osoba odpovědnost za vady nemovitosti. Osoba třetí však později zjišťuje, že stav předmětné nemovitosti neodpovídá popisu ve znaleckém posudku, a sice že hodnota nemovitosti je nižší, než bylo deklarováno.

Důvodem možné kontroverze zahrnutí osoby třetí do ochranné oblasti smlouvy jsou protichůdné zájmy věřitele a dlužníka na straně jedné a osoby třetí na straně druhé.¹¹ Věřitel jako zadavatel posudku nemá zájem na ochraně třetí osoby, nebo mu je jeho ochrana přinejmenším lhostejná; dlužník nemá samozřejmě žádný zájem na rozšiřování svých povinností. Přitom právě věřitel a dlužník jsou ti, kteří rozhodují o obsahu smluvního vztahu. Německý Spolkový soudní dvůr k odpovědnosti odborníků vůči třetím osobám uvedl, že *„osoba, která si objedná u odborné osoby znalecký posudek či odbornou radu, kterou hodlá užít vůči další osobě, má zájem na tom, aby měl takový posudek či rada odpovídající průkaznost. Ta je však zaručena pouze tehdy, pokud zhotovitel postupuje objektivně a s nejlepším vědomím a svědomím, za což převezme odpovědnost i vůči třetí osobě. Protichůdnost zájmů zadavatele posudku a osoby třetí není v takových případech důvodem pro nezahrnutí osoby třetí do ochranné oblasti smlouvy.“*¹² Ostatně je to právě osoba odborníka (dlužníka) neparticipující na závazkovém vztahu mezi věřitelem a osobou třetí, jejíž plnění má *„... umožnit překonat protichůdné zájmy věřitele a osoby třetí a umožnit tak uzavření smlouvy mezi nimi.“*¹³

V případě protichůdných zájmů věřitele a třetí osoby vystupuje do popředí podmínka *zjevnosti*. Na té je třeba vždy trvat, aby dlužník mohl v době uzavírání smlouvy s věřitelem odhadnout rizika spojená se závazkem a promítnout je do požadavku na ekvivalentní protiplnění a případné pojištění. Zatímco například v případě povinnosti k náhradě škody daňového poradce vůči statutárnímu orgánu a společníku nepřipadala „nezjevnost“ zájmu

¹¹ Důvodová zpráva v pasáži věnující se smlouvě s ochrannými účinky neuvažuje nad variantou, kdy by třetí osoba měla mít smluvní právo na náhradu škody, ač na její ochraně nemá zájem věřitel či ho k třetímu nepojí blízký vztah (důvodová zpráva k občanskému zákoníku, § 2909-2914 s. 570). Takový výklad však podle mého názoru nenachází oporu v zákoně, který se naopak zaměřuje na zájem třetího. Takto úzký výklad, jaký je zmíněn v důvodové zprávě, by nadto nedůvodně kontrastoval s německým a rakouským přístupem. S ohledem na tuzemské zákonné znění je zajímavé shrnutí Jagmanna, který uvádí: *„Osoba třetí si zaslouží ochranu ve všech případech, v nichž má smluvní plnění sloužit také či výlučně jejím zájmům... tomu je třeba přisvědčit i při protichůdných zájmech [osoby třetí a věřitele].“* Jagmann in op. cit. č.7 §328, marg.č. 94.

¹² Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. III ZR 50/94 ze dne 10. 11. 1994.

¹³ Jagmann in op.cit. č.7 §328, marg.č. 94.

třetí osoby v úvahu, jinak je tomu v posledním případě znalce. Je totiž třeba připustit variantu, že si věřitel nechá vyhotovit posudek pouze pro své potřeby a nebude jej předkládat dalším osobám.

Požadavek zjevnosti může být naplněn mnoha způsoby, v praxi však vyplývá zpravidla z textu posudku či jiného výsledku práce odborníka (dlužníka). Zahrnutí jakých osob do ochranné oblasti smlouvy je pro dlužníka zjevné, záleží vždy na posouzení konkrétního případu. Není však třeba trvat na tom, aby byl dlužníku znám konkrétní počet osob třetích. Německému Spolkovému soudnímu dvoru pro splnění podmínky zjevnosti zájmu osoby třetí stačilo, že v posudku oceňujícím nemovitosti bylo uvedeno „pro účely plánování a financování“, aby zahrnul do ochranné oblasti smlouvy široký okruh osob poskytující věřiteli kapitál.¹⁴

Lze jen doporučit, aby smluvní strany pamatovaly na možné předložení expertízy již při uzavírání smlouvy a ta obsahovala budoucí ustanovení obsažené v posudku, v němž bude uveden účel jeho vyhotovení, osoby, jímž bude předložen, apod. Smluvní strany mohou omezit užití posudku, a s tím spojenou odpovědnost odborníka, vůči třeba i taxativně omezenému okruhu osob, vázat užití posudku na podmínky (např. oznámení dlužníku) nebo omezit užití posudku vůči třetím osobám časově. Má-li expertíza dle ujednání stran sloužit jako doložení hodnoty věci pro potřeby poskytnutí úvěru, bude praktické, pokud strany určí, zda může být expertíza užita při refinancování úvěru či znovufinancování.

S odkazem na specifičnost smluvního závazku věřitele a dlužníka se však nemůže domáhat kontraktního práva na náhradu škody osoba, která není s věřitelem v žádném vztahu. Pokud by například věřitel prodal odborníkem oceněnou věc na osobu třetí a osoba třetí jej prodala na další osobu, nesvědčí posledně jmenovanému žádná práva z titulu smlouvy s ochrannými účinky.

3.2 Blízký vztah osoby třetí ke smluvnímu plnění

¹⁴ Srov. rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. X ZR 250/02 ze dne 20. 4. 2004.

Podmínka blízkého vztahu osoby třetí ke smluvnímu plnění vyplývá ze samotného účelu institutu smlouvy s ochrannými účinky. Ten má sloužit pro případy, kdy je osoba třetí vystavena nebezpečí plynoucí ze smlouvy ve stejné či větší míře než věřitel. Není-li tomu tak a její vztah ke smluvnímu plnění je pouze nahodilý, neměla by třetí osoba požívat zvýšené ochrany smluvního práva na náhradu škody.

Jako příklad může posloužit modifikace výše uvedeného případu, v němž dcera bydlící v otcem najatém bytě utrpí újmu na zdraví. Pokud by dcera přišla za otcem pouze na návštěvu, bylo by nebezpečí, kterému by byla vystavena, pouze nahodilé a nepožívala by ochrany prostřednictvím smlouvy s ochrannými účinky.¹⁵

Spíše než nahodilost vzniku újmy či škody je však třeba porovnávat míru rizika, jíž je vystaven věřitel a osoba třetí. Pokud je tato míra obdobná, je možné přiznat právo na náhradu škody, byť by bylo riziko nahodilé. Pronajme-li například pronajímatel sál za účelem konání oslavy organizované nájemcem a vznikne-li porušením smluvních povinností újma účastníkům oslavy, může jim svědčit smluvní právo na náhradu škody vůči pronajímateli.¹⁶

3.3 Nezbytnost ochrany třetí osoby

Posledním předpokladem pro zahrnutí třetí osoby do ochranné oblasti smlouvy je nezbytnost ochrany této osoby. Ta není zásadně dána tehdy, pokud osobě třetí svědčí „vlastní“ smluvní nároky, které mají stejný nebo obdobný obsah jako eventuální smluvní právo na náhradu škody vůči dlužníku.

Stejně jako předchozí požadavek nevyplývá ani tento z textu zákona a je třeba jej dovodit z účelu úpravy. Jak jsem již uvedl, účelem smlouvy s ochrannými účinky je překonat v ospravedlnitelných případech rozdíl mezi smluvním a mimosmluvním právem na náhradu škody a výjimečně tak umožnit osobě třetí využít výhody prvně jmenované. Aplikace smlouvy

¹⁵ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 2Ob335/97x ze dne 20. 11. 1997. Rakouský Nejvyšší soudní dvůr k této problematice v rozhodnutí sp. zn. 2Ob335/97x ze dne 20. 11. 1997 uvedl, že „... do okruhu chráněných osob patří osoby žijící spolu s nájemcem v domácnosti ... K okruhu nájemní smlouvou chráněných osob se však nepočítají osoby, které se zdržují v najatých prostorech pouze krátkodobě jako například doručovatelé, řemeslníci nebo návštěvníci.“

¹⁶ Gottwald in Säcker F.J.; Rixecker R.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2, München 2007 k § 328, marg.č.168.

s ochrannými účinky však nemá mít zásadně za následek vznik výjimečného postavení třetí osoby, který by nastal, pokud by jí kromě práva vůči vlastnímu spolukontrahentu mělo vzniknout i další vůči cizímu.

Podnájemce se tedy podle mého názoru nebude moci domáhat náhrady škody po pronajímateli pro porušení smlouvy, pakliže by mu v takovém případě svědčilo shodné smluvní právo vůči nájemci.¹⁷ V našem právním prostředí bude rovněž výjimkou, aby byl zahrnut zaměstnanec do ochranné oblasti smlouvy mezi zaměstnavatelem (věřitelem) a dlužníkem, neboť zaměstnanci svědčí dle § 265 a následující takřka bezbřehé právo na náhradu škody vůči zaměstnavateli. Právo na smluvní náhradu škody nesvědčí třetí osobě ani tehdy, je-li její právo pro insolventnost smluvní strany nevymahatelné¹⁸ nebo nemá smluvní právo na náhradu škody vůči vlastnímu spolukontrahentu pouze proto, že jej v ujednání vyloučila.

Na negativní podmínce nezbytnosti ochrany však nelze podle mého trvat, pokud ochrana třetí osoby pramení ze *specifičnosti smluvního závazku* mezi dlužníkem (odborníkem) a věřitelem.¹⁹ Jestliže je odborníku zjevné, že jeho plnění bude zprostředkováno dalším osobám, poskytuje plnění právě proto, aby další osoby jeho nestrannému zjištění důvěřovaly. Náležitou důvěryhodnost má ale pouze taková expertíza, za jejíž správnost nese vyhotovitel odpovědnost. Považuji proto za legitimní, aby se za splnění podmínek zjevnosti mohla i třetí osoba zcela spolehnout na výsledek práce odborníka a dle toho upravit své právní vztahy s věřitelem. Od odborníka lze pak spravedlivě požadovat, aby byl připraven nést za nesprávnost expertízy odpovědnost. Ostatně odborníkovi nic nebrání, aby si v ujednání s věřitelem vymínil, že třetí osobě k náhradě škody nebude povinen, nebo bude povinen pouze za určitých podmínek (srov. níže).

Přílišnou oporu nelze patrně hledat v německé judikatuře, neboť alespoň mně známá soudní rozhodnutí tuto otázku neřeší jednotně. Německý Spolkový soudní dvůr přiznal třetí osobě kontraktní právo na náhradu škody vůči odborníku, když osobě třetí nesvědčil dostatečný

¹⁷ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. VIII ZR 47/77 ze dne 15. 02. 1978.

¹⁸ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. IX ZR 132/03 ze dne 22. 7. 2004.

¹⁹ A to i v případech, kdy mu kontraktní právo svědčí ze specifičnosti závazku i pro zájem věřitele na jeho ochraně.

vlastní nárok (odpovědnost za vady) pouze proto, že jej v ujednání s věřitelem vyloučila.²⁰ Na straně druhé též soud vyloučil smluvní právo na náhradu škody třetí osoby vůči odborníku mimo jiné proto, že třetí osoba mohla uplatnit práva z odpovědnosti za vady vůči věřiteli, která by ve svém výsledku znamenala stejné uspokojení jejích práv jako kontraktní právo na náhradu škody vůči odborníku.²¹ Konečně také Spolkový soudní dvůr připustil, aby smluvní právo na náhradu škody třetí osoby vůči odborníku existovalo vedle téhož práva vůči věřiteli.²²

Navrhuji tedy, aby v případech zahrnutí třetí osoby do ochranné oblasti smlouvy pro specifičnost závazku mezi věřitelem a dlužníkem, svědčilo třetímu smluvní právo na náhradu škody bez ohledu na to, zda má obdobné vlastní nároky vůči věřiteli. Obhajitelný je však rozhodně i názor opačný, a to mj. s odkazem na § 2660 odst. 1 věta druhá o. z. ve spojení s odstavcem druhým téhož ustanovení.

4. Rozsah náhrady škody svědčící osobě třetí ...

Kvalifikujeme-li smlouvu mezi věřitelem a dlužníkem jako smlouvu s ochrannými účinky a vznikne-li porušením smluvní povinnosti škoda chráněné osobě třetí, získává posledně zmíněná samostatné kontraktní právo na náhradu škody proti dlužníku. Pro zodpovězení otázky, jaký je rozsah této náhrady škody, je třeba rozlišovat, zda *věřitel má zájem na ochraně osoby třetí*, nebo zda jsou *zájmy věřitele a třetí osoby rozdílné*.

²⁰ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora op.cit. č. 12. Byť se jedná o rozhodnutí starší, není mi známo, že by se jeho závěry nadále neuplatňovaly. Rozhodnutí je například citováno a rozebíráno Looschelders in Schuldrecht Allgemeiner Teil, 10. Auflage, München 2012, s. 81, m.č. 207. Stranou ponechávám, že v rozhodovaném případě byly vady kupujícímu (třetí osobě) úmyslně zatajeny, a proto se prodávající (věřitel) beztak nemůže dle § 444 BGB vyloučení odpovědnosti dovolávat.

²¹ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp.zn. VIII ZR 346/09 ze dne 12. 1. 2011 či Vrchního zemského soudu v Hamburku sp.zn. 12 U 178/12 ze dne 29. května 2013. Prvně jmenované rozhodnutí je však v mnoha ohledech problematické, k tomu srov. komentář od Lorenz in [www: http://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/viii346_09.htm](http://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/viii346_09.htm)

²² Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. VII ZR 35/07 ze dne 25. 9. 2008. Nutno podotknout, že se toto rozhodnutí od rozhodnutí citovaných v poznámce č. 20 a 21 liší. Dlužník (odborník) byl v tomto případě zavázán vydávat postupně zprávy o stavu probíhajících prací na nemovité věci prováděné jeho vlastníkem - věřitelem. Osoba třetí byla kupujícím nemovité věci a kupní cena měla být placena postupně v závislosti na tom, zda odborník deklaruje řádné plnění ze strany věřitele. Odborník stav prací vyhotovil vícekrát nesprávně. Osoba třetí požadovala s úspěchem náhradu škody jak po věřiteli, tak po dlužníku. Spolkový soudní dvůr k tomu uvedl: „v takovém případě, kdy činnosti architekta [dlužníka] chrání žalobce [osobu třetí] před přeplatky na kupní ceně a tím před hrozbou ztráty v případě platební neschopnosti jeho smluvního partnera, neodpadá jeho právo na náhradu škody z titulu smlouvy s ochrannými účinky pouze proto, že mu svědčí právo na náhradu škody vůči žalovanému č. 1 [věřiteli].“

... v případech zájmu věřitele na ochraně třetího ...

Pramení-li právo třetí osoby na kontraktní náhradu škody (také) ze *zájmu věřitele na jeho ochraně* a zájmy věřitele tedy zásadně odpovídají zájmům osoby třetí, je třeba vycházet ze zásady, že třetí osobě svědčí právě tolik práv jako věřiteli samotnému. Pokud smluvní strany neujednaly jinak, nelze mít za to, že by věřitel zamýšlel chránit zájmy třetího v jiném rozsahu než zájmy vlastní. Stejně tak po dlužníku nelze požadovat, aby byl povinen k náhradě škody pro porušení smluvní povinnosti třetí osobě v jiném rozsahu než spolukontrahentu. Pokud tedy smluvní strany ujednají omezení práva na náhradu škody, lze jej úspěšně namítat i vůči třetí osobě, byť jí takové ujednání nebylo známo.

Třetí osobě je třeba v takovýchto případech přičítat i věřitelovo spoluzavinění. Německý Spolkový soudní dvůr tak například přičetl zavinění nadaci, která se měla stát jediným dědicem zůstavitele. Tím se nadace nestala proto, že notář, kterého zůstavitel pověřil vyhotovením závěti, se „zapomněl“ znovu dostavit k zůstaviteli, aby dokončil sepsání závěti. Notář s úspěchem namítl spoluzavinění zůstavitele, který, ač věděl, že testament není perfektní, neupomenul jej, aby sepsání poslední vůle dokončil. Ačkoli tedy nadaci bylo přiznáno právo na náhradu škody z titulu smlouvy s ochrannými účinky, nesla škodu s odkazem na spoluzavinění zůstavitele poměrně.²³

Byla-li pro případy porušení smluvní povinnosti sjednána pokuta, vznikne na ni právo v smlouvou předvídaných případech zásadně i třetí osobě. Výjimku si lze po zvážení okolností případu představit zejména tehdy, kdy bude smluvní pokuta plnit výhradně sankční funkci.

Věřiteli a dlužníku mohou ochranu třetí osoby a s tím spojené právo na kontraktní náhradu škody vyloučit. Tím jen věřitel postaví najisto, že nemá zájem na ochraně třetích osob pro případy porušení smlouvy uzavírané s dlužníkem.

... a v případech zájmů rozdílných

²³ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. IX ZR 123/96 ze dne 13. 5. 1997.

Na straně druhé, pokud *třetí osoba a věřitel sledují odlišné (a zpravidla protichůdné) zájmy*, tedy pokud rezultuje právo třetí osoby na náhradu škody pouze (!) ze specifické povahy závazku, nelze činit rozsah náhrady zcela závislý na ujednání stran. Právo třetí osoby na smluvní náhradu škody se v takovém případě odvozuje od jeho důvěry v plnění odborníka (posudku, expertízy apod.).²⁴ Bude-li v osobě třetí vzbuzeno přesvědčení, že jí náleží právo dle § 2913 odst. 1 o. z., legitimně bude předpokládat, že jí svědčí v zákonném rozsahu. Analogii lze snad hledat v § 2221 odst. 2 o. z., podle něhož po převodu vlastnictví k pronajaté věci, nejsou pro nového pronajímatele závazné ty povinnosti, které zákon nestanoví, leda by nový vlastník o těchto ujednání věděl. Převedeno na případy smlouvy s ochrannými účinky, nebude-li třetí osoba upozorněna na zvláštní ujednání smluvních stran (prostřednictvím posudku či v rámci vlastního smluvního ujednání s věřitelem), může vycházet ze zákonného rozsahu kontraktního práva na náhradu škody. Nelze proto ani vyloučit, že smluvní právo na náhradu škody svědčící třetímu bude v některých případech většího rozsahu než právo svědčící věřiteli.

Představit si lze rovněž situaci, kdy posudek předkládaný osobě třetí bude deklarovat nižší rozsah náhrady škody, než které určuje ujednání mezi věřitelem a dlužníkem. Předloží-li věřitel text smlouvy uzavřené s dlužníkem třetí osobě, nemůže se třetí bez dalšího spolehnout na text smlouvy, neboť práva a povinnosti z něho vyplývající mohly být stranami ještě před vyhotovením posudku změněny. Osoba třetí se musí ujistit ohledně skutečného stavu u dlužníka. Pokud ten trvá na rozsahu uvedeném v posudku a v případném sporu vyjde najevo, že ten odpovídal skutečnému ujednání smluvních stran, třetímu kontraktní právo na náhradu škody nesvědčí. Totéž platí, pokud by posudek měl v rozporu s dohodou věřitele a dlužníka nesplňovat podmínku zjevnosti.

Třetí osobě nelze v případech rozdílných zájmů přičítat věřitelovo zavinění. Německý Spolkový soudní dvůr se například zabýval případem, v němž (zjednodušeně řečeno) věřitel úmyslně zatajil vady nemovité věci dlužníku (odborníku) a s odkazem na těžkou dostupnost

²⁴ Zájem věřitele na ochraně třetího nelze dovozovat z toho, že věřitel s dlužníkem ujednal, že výsledek jeho práce bude zjevně sloužit zájmu třetích osob. Ačkoli věřitel takto zajistil třetímu kontraktní právo na náhradu škody, stále platí, že má zájem na co nejpozitivnějším výsledku expertízy, což kontrastuje se zájmem třetího. Předpokládat cokoliv jiného by bylo předpokládáním altruistického chování smluvních stran, což je závazkovému právu cizí a přesahuje i požadavek poctivosti dle § 6 o. z.

jedné z částí budovy ho odradil od kontroly s ujištěním, že tato část je zcela v pořádku. Odborník se s tímto stanoviskem spokojil a nemovitost v posudku ohodnotil jako bezvadnou. Tento odhad nemovité věci byl později v souladu s účelem posudku předložen třetí osobě jako kupujícímu, který s věřitelem jako prodávajícím uzavřel kupní smlouvu a s odkazem na zpracovaný posudek strany vyloučily odpovědnost za vady nemovitosti. Po převodu vlastnictví však vyšlo najevo, že nemovitá věc neodpovídá stavu deklarovanému v posudku a vyžaduje rekonstrukci. Spolkový soudní dvůr neuznal námitku odborníka, podle níž měla nést třetí osoba poměrně zavinění věřitele, a přířkl mu plnou náhradu škody. Odůvodnil to zejména tím, že v případě protichůdných zájmů věřitele a třetí osoby představuje odborník (dlužník) osobou nestrannou a osoba třetí legitimně důvěřuje jeho výsledku práce. Odborníku však nic nebrání, aby v posudku například uvedl, že jeho expertíza spočívá z části na jím neověřených informacích. S těmi se nemůže pojit důvěra třetí osoby a ani tedy její smluvní právo na náhradu škody.²⁵

Zastávám názor, že lze připustit ujednání, podle něhož smluvní strany vyloučí pouze nároky třetích osob na náhradu škody pramenící ze smlouvy s ochrannými účinky nebo je podmíní (např. bezúspěšným postupem třetí osoby vůči věřiteli). Tento závěr nekoliduje se zákazem uzavírání smluv v neprospěch třetích osob, neboť zkoumaný institut je ve své podstatě zvláštním druhem smlouvy ve prospěch třetího a smluvním stranám nelze podle mého názoru upřít právo konstruovat smlouvu tak, aby osoba třetí smlouvou nebyla nijak dotčena. Mohou-li smluvní strany ochranné účinky smlouvy sjednat, mohou je také vyloučit.²⁶ V takovýchto případech se vůči třetí osobě neuplatní kogentní normy zakazující omezení práva na náhradu škody, jako jsou § 1814 či 2898 o. z.^{27 28}

Ostatně, i kdybychom trvali na zákazu smluvního vyloučení práva na náhradu škody, strany mají jiný nástroj, jak zamezit smluvnímu právu na náhradu škody třetí osobě, a sice nepřipuštění zjevnosti jeho ochrany.

²⁵ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora op.cit. č.12

²⁶ Stejně Gottwald in op.cit.č.20 k § 328, marg.č.132

²⁷ Tamtéž

²⁸ Nutno podotknout, otázka akcesority práv věřitele a osoby třetí patří mezi nejspornější otázky již tak sporného institutu. K tomu například srov. Sieber in Vertragliche Dritthaftung von Berufsträgern, Münster 2009, s. 119 an.

5. Vztah ustanovení § 2950 o. z. a smlouvy s ochrannými účinky

Pro případy povinnosti odborníka k náhradě škody je namístě se krátce zmínit o § 2950 o. z.

Podle první věty toho ustanovení, vystupuje-li někdo jako odborník, nahradí škodu způsobenou neúplnou nebo nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu. Byť by gramatický výklad připouštěl aplikaci na výše komentované případy, je třeba takovou interpretaci odmítnout. Osoba vystupující jako odborník nemůže být per se povinna k náhradě škody i osobě, které informaci nesměřovala. V tom nás může utvrdit rakouská judikatura, která zastává stejné stanovisko k § 1299 a § 1300 věta první ABGB, v nichž normotvůrce patrně hledal inspiraci.^{29 30}

Věta druhá § 2950 o. z. pak spadá výlučně do práva deliktního a jejím cílem je patrně pouze upřesnit význam věty první, neboť způsobí-li někdo škodu vědomě, bude povinen k náhradě škody již dle § 2909 o. z. Tím však nemá být naznačeno, že by toto ustanovení nebylo z hlediska odpovědnosti odborníků vůči třetím osobám důležité. Byť věta první § 2909 o. z. je prakticky převzata z ustanovení § 424 obč. zak., není pochyb o tom, že v systému duality civilního deliktu bude hrát vedle § 2910 a § 2913 o. z. mnohem důstojnější roli než dříve vedle § 420 obč. zak. zejména ve spojení s § 415 obč. zak.³¹

6. Závěr

Institut smlouvy s ochrannými účinky ve prospěch třetí osoby byl pro naše právní prostředí až do začátku tohoto roku zcela neznámým. Přičteme-li k tomu vysokou míru abstrakce jeho zákonné zachycení v § 2913 odst. 1 o. z., mohli bychom lehce sklouznout k stále častěji slýchané floskuli „až soudní praxe nám ukáže...“. Smlouva s ochrannými účinky je však

²⁹ Blíže ke vztahu § 1299 a 1300 ABGB a smlouvy s ochrannými účinky srov. rozhodnutí OGH sp. zn. 2Ob191/06m ze dne 23. 03. 2007.

³⁰ Jelikož se ustanovení § 2950 o. z. stalo pravděpodobně nejčastěji komentovaným ustanovením nové deliktní úpravy, dovolím si poznamenat, že termín „za odměnu“ („gegen Belohnung“) je v Rakousku vykládán tak, že rada nesmí být poskytnuta nezištně. Není však potřeba, aby mezi odborníkem a druhou osobou existoval smluvní vztah (byť je tak pravidlem) či snad aby byla odborníku poskytnuta úplata. Srov. rozhodnutí OGH sp. zn. 9Ob49/09k ze dne 30. 06. 2010.

³¹ K (možné) odpovědnosti odborníků dle § 2909 o. z. (§ 826 BGB) srov. rozhodnutí Spolkového soudního dvora sp. zn. VI ZR 293/90 ze dne 24. 9. 1991.

institutem známým již desítky let v Německu a snad i text tohoto příspěvku naznačil, že se lze v mnohém u našeho západního souseda inspirovat.

Úprava práva na náhradu škody v novém občanském zákoníku respektuje relativnost smluvních vztahů, a i proto ji lze považovat za spravedlivější, než úpravu předchozí. Pokud budeme vycházet z ustálené rozhodovací praxe našich sousedů, věřím, že tak nemusí být na úkor právní jistoty.

7.Prameny

Odborná literatura:

Looschelders, Schuldrecht Allgemeiner Teil, 10. Auflage, München 2012

Säcker F.J.; Rixecker R.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2, München 2007

Sieber, D. M.: Vertragliche Dritthaftung von Berufsträgern: Homogenisierung und Normativierung als Maximen einer konzeptionellen Neuentwicklung der Haftungsdogmatik, Münster 1999

Staudinger, J.: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch : mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen / Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse §§ 328 - 345 (Vertrag zugunsten Dritter, Draufgabe, Vertragsstrafe), Berlin 2009

Uneinheitliche Rechtsprechung des BGH zum (Rechtsberater-)Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2008, s. 1105

Normativní právní akty:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Německý Občanský zákoník (BGB)

Rakouský Všeobecný občanský zákoník (ABGB)

Judikatura:

Nejvyšší soud ČR

sp. zn. 32 Cdo 1558/2010 ze dne 27. 3. 2012

sp. zn. 25 Cdo 1417/2006 ze dne 29. 8. 2008

sp. zn. 21 Cdo 2192/2001 ze dne 1. 8. 2002

Spolkový soudní dvůr, Německo

sp. zn. IX ZR 145/11 ze dne 14. 6. 2012

sp. zn. VIII ZR 346/09 ze dne 12. 1. 2011

sp. zn. VII ZR 35/07 ze dne 25. 9. 2008

sp. zn. IX ZR 132/03 ze dne 22. 7. 2004

sp. zn. X ZR 250/02 ze dne 20. 4. 2004

sp. zn. IX ZR 123/96 ze dne 13. 5. 1997

sp. zn. III ZR 50/94 ze dne 10. 11. 1994

sp. zn. VI ZR 293/90 ze dne 24. 9. 1991

sp. zn. VIII ZR 47/77 ze dne 15. 02. 1978

sp. zn. VI ZR 136/76 ze dne 12. 7. 1977

sp.zn. 12 U 178/12 ze dne 29. května 2013 (Vrchní zemský soud v Hamburku)

Nejvyšší soudní dvůr, Rakousko

sp.zn. 9Ob49/09k ze dne 30. 06. 2010

sp. zn. 2Ob191/06m ze dne 23. 03. 2007

sp.zn. 6Ob146/04w ze dne 26.08.2004

sp.u. 2Ob335/97x ze dne 20. 11. 1997

sp. zn. 1Ob661/85 ze dne 13. 11. 1985

Internetové zdroje:

http://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/viiiizr346_09.htm